

Oponentský posudek habilitační práce

v oboru 3.1.13 Sociálna psychológia a psychológia práce

Autorka: PhDr. Zlata VAŠAŠOVÁ, Ph.D.

Název práce: Tvorivosť a jej súvislosti so zvládaním zát'áže u vysokoškolákov

Oponent: Doc. PhDr. Eva Urbanovská, Ph.D.

Habilitační práce PhDr. Zlata Vašašové, Ph.D. je věnována propojení témat tvořivosti a zvládání zátěže.

Předkládaná práce obsahuje 204 stran textu včetně úvodu, závěru a obsáhlého seznamu bibliografických pramenů (262 titulů) a přílohou část s ukázkami kreseb respondentů Urbanova figurálního testu tvořivosti. Vlastní text je členěn do dvou částí, teoretické a výzkumné. Obě části jsou harmonicky vyvážené, každá obsahuje 5 kapitol. Po stránce formální práce splňuje požadavky kladené na habilitační práci, citační norma je dodržena. V práci se sporadicky objevují drobné formální nedostatky (překlepy).

Zvolené téma hodnotím jako pro současnou dobu vysoce **aktuální**. V mnoha oblastech společenského života i v ekonomice je zdůrazňován význam tvořivých schopností a tvořivého přístupu k řešení problémů. Rozvoj kreativity je také jedním z důležitých úkolů dnešní školy, což dokazuje smysluplnost zaměření výzkumu na skupinu budoucích učitelů. Na druhé straně jsou však neustále se zvyšující nároky, hektický způsob života, permanentní tlak na výkon a kreativitu spojeny s nadměrnou psychickou zátěží jedince, který hledá prostředky a cesty, jak čelit jejím negativním důsledkům. Široké téma psychické zátěže je v současné době zpracováváno na různých úrovních z různých zorných úhlů. Autorce se přesto podařilo najít oblast, která není plně pokryta výzkumně ani teoreticky, a to oblast vzájemných vztahů tvořivosti a copingových strategií. Práce chce přispět k problematice hledání souvislostí mezi mírou tvořivosti a zvládáním situací psychické zátěže u vysokoškoláků. Výchozím předpokladem je přitom pojetí tvořivosti jako prediktoru úspěšného zvládání zátěže.

Právě v propojení fenoménu tvořivosti a způsobů zvládání zátěže vysokoškoláků - budoucích učitelů spatřuji aktuálnost tématu a základní přínos práce.

Teoretická část

Autorka v teoretické části v pěti kapitolách systematicky analyzuje obě stěžejní kategorie - tvořivost a zátěžové situace - s důrazem na jejich vzájemné souvislosti. Nejprve se věnuje vymezení pojmu tvořivost s postizením nejednotnosti pojetí tohoto fenoménu a přístupů k jeho zkoumání. Dále jsou přehledně popsány faktory, které tvořivý proces ovlivňují. Významné místo zaujímá zdůraznění sociálních faktorů jako prediktorů tvořivosti, stejně jako postizení vývojového hlediska tvořivosti.

Náležitá pozornost je věnována kategorii zátěžové situace. Navzdory terminologické rozmanitosti v této oblasti se autorce podařilo základní pojmy přehledně vymežit na základě komparativního přístupu. Za vhodné považuji zařazení klasifikací zátěžových situací. Ve vztahu k výzkumné části se na tomto místě nabízí otázka, zda se při kategorizaci zátěžových situací uváděných respondenty autorka opírala o některou ze známých klasifikací. Otázce zvládání zátěže je logicky vzhledem k zaměření práce věnována samostatná kapitola. Je ovšem otázkou, zda nebylo vhodnější jiné uspořádání této kapitoly. Zejména bych

doporučovala věnovat se vztahu obranných mechanismů a copingu hned na začátku kapitoly v souvislosti s terminologickým vymezením pojmů.

Pátá kapitola Průniky tvořivosti a zvládnání zátěže otevírá bránu k výzkumné části. Zde autorka na základě zevrubné analýzy dosavadních poznatků přehledně uspořádala styčné body a společné znaky tvořivosti a zvládnání zátěže. Autorka zde prokazuje odborný vhled do problematiky a své obsáhlé znalosti.

Empirická část

V empirické části práce autorka prezentuje projekt, výsledky a závěry vlastního výzkumu. Jak autorka na s. 105 uvádí, výzkumným záměrem bylo podrobněji prozkoumat a vysvětlit vztahy mezi tvořivostí a zvládnáním situací psychické zátěže u vysokoškoláků. Vedle vymezení výzkumného problému autorka formuluje sedm výzkumných otázek a vyvozuje konkrétní výzkumné cíle. Autorka sice neformuluje výzkumné hypotézy, což by vzhledem k výzkumnému designu bylo žádoucí, výzkumné předpoklady jsou však implicitně obsaženy ve výzkumných otázkách.

Adekvátně vzhledem k výzkumnému záměru a výzkumným cílům byla zvolena metodologie výzkumu. Výzkumný soubor byl složen z 379 vysokoškolských studentů denní i externí formy studia učitelských oborů tří učitelských fakult UMB v Banské Bystrici. Respondentům byla administrována baterie psychologických diagnostických metod: dotazník IHAVEZ, SPIDO, Urbanův figurální test tvořivého myšlení a Tobinův dotazník copingových strategií CSI.

Popis a interpretace výzkumných zjištění i jejich diskuse tvoří vnitřně vyvážený, dobře strukturovaný celek. Výsledky každé ze sledovaných oblastí nabízejí materiál k široké diskusi. Například vedou k úvahám, zda je možné zjištěné rozdíly v míře tvořivosti studentů denního a externího studia interpretovat také v souvislosti s věkem respondentů. Které další determinanty je možné zvažovat při posuzování výsledků testu tvořivosti?

I když hlavním těžištěm bylo zkoumání vztahu tvořivosti způsobů zvládnání zátěže, nemalá pozornost byla věnována vztahu tvořivosti - osobnostní rysy. Za zajímavé považují, že u zkoumaného vzorku respondentů nebyly nalezeny rozdíly v osobnostních vlastnostech u vysoce tvořivých a málo tvořivých jedinců, ačkoliv se v odborné literatuře na tyto rozdíly poukazuje.

Zajímavé a vybízející k diskusi je také zjištění vztahu mezi některými komponentami tvořivosti a tendencí k vyhledávání nebezpečného prostředí, horší adaptabilitě avšak současně tendencí k preferenci copingové strategie vyhledání sociální opory.

Za významné považují naznačení pozitivního vztahu mezi vyšší mírou tvořivosti jedince a jeho angažovaným, aktivním přístupem k zvládnání psychické zátěže.

V obsáhlé Diskusi autorka porovnávala svá zjištění s východisky i a výsledky jiných výzkumů. Velmi cenné je přehledné shrnutí výsledků v kapitole Závěry výzkumu s jasně formulovanými doporučeními pro další výzkum i pedagogickou praxi.

Jak autorka sama podotýká, výsledky výzkumu se vztahují ke specifické skupině respondentů a nelze je zobecňovat. Přesto je možné konstatovat, že zpracováním výzkumné části autorka nesporně obohatila oblast poznatků o vzájemných vztazích a souvislostech mezi tvořivostí a copingovými strategiemi. To hodnotím jako přínosné zejména v oblasti efektivního zvládnání zátěže.

Celkové zhodnocení

Celkově lze hodnotit předkládanou habilitační práci pozitivně jako hodnotnou a přínosnou. Autorce se podařilo pojmut problematiku komplexně s důrazem na oblasti, kterým nebyla dosud věnována dostatečná pozornost. Práce přináší přehled aktuálních poznatků a výzkumných zjištění, které vybízejí k přijetí praktických opatření a jsou inspirací pro další

výzkumné bádání. Habilitační práce představuje významný příspěvek ke zkoumání problematiky tvořivosti a zvládání zátěže jak v rovině teoretické a výzkumně badatelské, tak v rovině praktické aplikace s dopadem na možné posílení schopnosti (nejen) vysokoškolských studentů kreativně přistupovat k efektivnímu zvládání zátěže.

Otázky a náměty k diskusi:

- 1) Opírala se autorka při kategorizaci zátěžových situací uváděných respondenty o některou ze známých klasifikací?
- 2) Jaké je osobní stanovisko autorky v otázce vymezení vztahu mezi pojmy adaptace, obranné mechanismy a coping?
- 3) Doporučuji autorce vyjádřit se podrobněji k příčinám nenalezení rozdílů v osobnostních vlastnostech u vysoce tvořivých a málo tvořivých jedinců.
- 4) Domnívá se autorka, že tendence volit copingové strategie sociální opory je jednoznačně spojena s vyšší odolností vůči zátěži?

Závěr

Posuzovaný text Zlaty Vašašové splňuje všechny požadavky kladené na habilitační práci. Autorka prokázala odbornou erudovanost, značnou orientovanost v problematice, schopnost samostatně a kreativně přistupovat k přípravě a realizaci náročného výzkumného projektu i zevrubné interpretaci získaných dat.

Habilitační práci PhDr. Zlaty Vašašové, Ph.D.

doporučuji k obhajobě

a po jejím úspěšném zvládnutí navrhuji jmenované udělit titul docent v oboru Sociálna psychológia a psychológia práce.

Olomouc, 26. 2. 2013

Doc. PhDr. Eva Urbanovská, Ph.D.